

Dr hab. Izabela Nowicka, prof. WSPol

Prorektor ds. studenckich

Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Emilii Jurgielewicz - Delegacz

Wypadek w komunikacji z udziałem osób niepełnosprawnych ze szczególnym uwzględnieniem osób niewidomych i słabowidzących.

Studium prawnokryminologiczne

Zgodnie z ustawą o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, celem niniejszej recenzji jest stwierdzenie, czy dysertacja autorstwa mgr Emilii Jurgielewicz - Delegacz stanowi oryginalne i twórcze rozwiązanie podjętego problemu badawczego oraz wskazuje na umiejętność prowadzenia pracy naukowej, a także jest obrazem ogólnej wiedzy teoretycznej Kandydatki, ubiegającej się o nadanie stopnia doktora.

Przedstawioną do oceny rozprawę doktorską mgr Emilii Jurgielewicz - Delegacz napisaną pod kierunkiem naukowym dr hab. Ewy M. Guzik – Makaruk oceniam pozytywnie. W związku z tym może ona być podstawą dalszych procedur w przewodzie doktorskim.

I. Wybór tematu rozprawy doktorskiej

Temat rozprawy został wybrany prawidłowo. U podstaw takiego wyboru stało przekonanie, wskazane przez Autorkę we Wprowadzeniu, że ludzie z dysfunkcjami są coraz bardziej aktywnymi uczestnikami życia zawodowego i społecznego. Wdrażana od wielu lat w Polsce koncepcja społeczeństwa obywatelskiego, opartego na równości praw i obowiązków, obejmuje również włączania w życie społeczne osób niepełnosprawnych jako pełnoprawnych członków tego społeczeństwa. Jednakże mimo to, osoby niepełnosprawne napotykają wciąż w życiu codziennym bariery uniemożliwiające im swobodne korzystanie z przestrzeni. Efektem takich utrudnień mogą być kolizje i wypadki drogowe z udziałem tej grupy osób. Brak kompleksowego i aktualnego – uwzględniającego przede wszystkim wypadki w komunikacji z udziałem

łtem osób niepełnosprawnych, w tym niewidomych i słabowidzących – opracowania, stał się inspiracją do podjęcia badań związanych z opisaną problematyką. Ustalenia, dotyczące udziału tych osób w zdarzeniach drogowych mających charakter kolizji lub wypadku drogowego były możliwe w wyniku przeprowadzenia badań zarówno dogmatycznych, jak i empirycznych, których zakres i rozmiar ukazuje pełny obraz zjawiska. Uważam, że problematyka której realizacji podjęła się Autorka jest trudna, złożona i w wielu aspektach pozwalająca jedynie na opis faktów bez ich interpretacji.

Z powyższych powodów wybrany przez mgr **Emilię Jurgielewicz - Delegacz** temat daje możliwość przeprowadzenia analizy naukowej, co zasługuje na uznanie.

II Konstrukcja rozprawy

Punktem wyjścia dla konstrukcji pracy o charakterze prawno – kryminologicznym było wysunięcie hipotez o nieznacznym stopniu, w jakim rozwiązania o charakterze międzynarodowym służą zapewnieniu bezpieczeństwa w ruchu drogowym osób niepełnosprawnych, w odróżnieniu od prawa krajowego, który wskazane bezpieczeństwo zapewnia w stopniu znacznym oraz o związku specyfiki omawianego wypadku komunikacyjnego z dysfunkcjami osób niepełnosprawnych utrudniającymi im dokładne i szybkie rozpoznanie sytuacji na drodze.

W pracy dokonano wyraźnego podziału na część teoretyczną i empiryczną, co daje się zauważyć w treści pracy oraz tytułach poszczególnych rozdziałów.

Praca składa się z dziesięciu rozdziałów poprzedzonych wstępem oraz podsumowaniem zawierającym m.in. wnioski z badań, weryfikację założonych hipotez badawczych oraz postulat konieczności kontynuowania badań, których przedmiotem są wypadki z udziałem osób niepełnosprawnych. W poszczególnych rozdziałach opisano: metodykę badań (rozdział I), „niepełnosprawność” i jej definicje w standardach międzynarodowych i regionalnych (rozdział II), „niepełnosprawność” i jej definicje w prawie karnym (rozdział III), ustawę z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym wobec osób niepełnosprawnych (rozdział IV), kształtowanie się przestępstwa wypadku w komunikacji w ujęciu historycznym (rozdział V), wypadek w komunikacji w ujęciu Kodeksu karnego z dnia 6 czerwca 1997 r. (rozdział VI), etiologię wy-

padków w komunikacji w świetle wyników badań statystycznych (rozdział VII), osoby niewidome i słabowidzące jako uczestnicy ruchu drogowego w świetle wyników badań empirycznych przeprowadzonych wśród tej kategorii badanych (rozdział VIII), osoby niewidome i słabowidzące jako uczestnicy ruchu drogowego w świetle wyników badań empirycznych przeprowadzonych wśród funkcjonariuszy Policji jednostek ruchu drogowego (rozdział IX), zapobieganie wypadkom w komunikacji z udziałem osób niepełnosprawnych ze szczególnym uwzględnieniem osób niewidomych i słabowidzących w Polsce (rozdział X).

Brakuje jednakże wskazanego w art. 13 ust. 6 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki – streszczenia w języku angielskim.

Układ pracy jest przejrzysty i logiczny pozwalający na stwierdzenie, że rozważania wynikające z treści poszczególnych rozdziałów prowadzą stopniowo do całościowego przedstawienia badanej problematyki.

Autorka podkreśla wielokrotnie w pracy, iż badania nad przedmiotem wskazanym w temacie rozprawy doktorskiej zostały przeprowadzone w ramach projektu badawczego na rzecz obronności i bezpieczeństwa państwa pt. *Opracowanie systemu wykrywania zagrożeń bezpieczeństwa osób niewidomych i słabowidzących ze szczególnym uwzględnieniem ruchu drogowego. Aspekty prawno-kryminologiczne i technologiczne*. Projekt ten realizowany był przez konsorcjum naukowo-przemysłowe złożone z Uniwersytetu w Białymstoku (lider projektu), Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica w Krakowie, Wyższej Szkoły Technik Komputerowych i Telekomunikacji w Kielcach oraz Future Voice System sp. z o.o. Autorka była członkiem zespołu badawczego oraz kierowała realizacją jednego z odcinków badawczych pt. *Ocena regulacji prawa o ruchu drogowym w świetle doświadczeń funkcjonariuszy Policji*.

1. W **rozdziale I** Doktorantka poddaje charakterystyce metodykę pracy. Opisuje tu : cel i przedmiot badań, wskazuje na problemy i hipotezy badawcze, metody, techniki i narzędzia badawcze oraz organizację i przebieg badań. Na szczególną uwagę zasługuje szerokie spektrum podjętych metod badawczych: historyczno-porównawczej, dogmatycznej – w tym analizy orzecznictwa sądowego, metody badań ilościowych

(badanie sondażowe) oraz jakościowych (wywiad pogłębiony). Pozwoliło to na dogłębny, wieloaspektowy rozbiór przedmiotu badań, zweryfikowanie postawionych hipotez badawczych i osiągnięcie zamierzonego przez mgr Emilię Jurgielewicz – Delegacz celu, czyli poznanie zjawiska wypadków drogowych z udziałem osób niepełnosprawnych, w tym niewidomych i słabowidzących (s. 32). Opisane w par. 4 organizacja i przebieg badań wskazują, na przemyślane działanie Autorki, właściwie dobraną strategię badawczą, która umożliwiła zebranie niezbędnej dla opracowania dysertacji literatury (307 pozycji) i aktów prawnych, w dalszej kolejności ich analizę, zgromadzenie danych statystycznych dotyczących wypadków drogowych w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem tych, w których uczestniczą osoby niepełnosprawne, przeprowadzenie badań empirycznych wśród niewidomych i słabowidzących przy wykorzystaniu ankiety i wywiadu grupowego oraz wśród funkcjonariuszy Policji jednostek ruchu drogowego i w końcu opracowanie zebranego materiału i weryfikację postawionych hipotez badawczych. Po zapoznaniu się z treścią dysertacji potwierdzam stwierdzenie Autorki, iż realizacja każdego z etapów miała wpływ na kolejny (s. 48).

Nie ustrzegła się Doktorantka przed pewnymi uchybieniami natury technicznej:

s. 20 jest : organizacją, powinno : organizację

s. 20 Innym problemem np. w 2011 r. była duża liczba (blisko 1,5 mln) respondentów odmawiających udzielenia odpowiedzi na pytania dotyczące dysfunkcji życiowych (niepełnosprawności), bowiem te pytania miały charakter fakultatywny. Pozwalam sobie nie zgodzić się z tym stwierdzeniem Autorki, moim zdaniem – fakt fakultatywności pytań może nie mieć związku z odmową odpowiedzi na zadawane pytania.

s. 25 „Z doświadczeń Autorki, bazujących na wielu spotkaniach z osobami z dysfunkcją wzroku, a nawet niewidomymi wynika, iż często takie osoby mogłyby w sposób negatywny odpowiedzieć na tego rodzaju pytanie, z uwagi na fakt, iż często są to osoby pogodzone z niepełnosprawnością i bardzo dobrze radzą sobie z wykonywaniem podstawowych czynności, związanych z życiem codziennym – mowa tu np. o osobach słabowidzących, u których wykryto niedawno uszkodzenie wzroku.” Niestety zdanie jest tak długie, że stało się trudne do zrozumienia.

s. 26 „Na podstawie udostępnionych przez GUS wyników można określić, w jakim wieku znajdują się osoby niepełnosprawne ze schorzeniem wzroku, biorąc pod uwa-

gę ekonomiczne grupy wieku.” – w zdaniu tym proponowałabym przesunięcie części zdania po przecinku po słowie „wyników”.

s. 27 „ Nie można pominąć jednak, podczas szacowania liczby osób z dysfunkcjami wzroku, badań stanu zdrowia ludności Polski przeprowadzanych przez Główny Urząd Statystyczny w 1996 r. (brak dostępnych statystyk) oraz w 2004 r. i 2009 r.” – w zdaniu tym proponuję wykreślić słowo „jednak”

s. 30 „W ostatnich latach rozpowszechnia się także wada w postaci krótkowzroczności, w rozwoju której ważną rolę odgrywają czynniki środowiskowe, takie jak m.in. praca wymagająca używania wzroku na bliskie odległości, np. podczas czytania czy korzystania z komputera, ograniczona aktywność na świeżym powietrzu, życie na obszarach miejskich.” Pod rozważę Autorki pozostawiam stwierdzenie „ważna rola” w kontekście „wady”. Właściwszym wydaje się użycie słowa „istotna”.

s. 34 „Problem badawczy o charakterze ogólnym, jak i te o charakterze bardziej szczegółowym muszą być sformułowane w jednoznaczny oraz jasny sposób, co pozwala na bycie im punktem wyjścia do rozważań naukowych. „ – niepotrzebnie pojawiło się słowo „im”.

s. 36 „Uwzględnwszy powyższe fakty oraz to, że hipoteza to zadanie wymagające weryfikacji i sprawdzenia, będące kluczową kwestią badań empirycznych, postawiono – jak już wspomniano – podczas prac nad dysertacją hipotezy odpowiadające problemom badawczym.” – wydaje się, że zamiast „zadanie” powinno być „zdanie”

s. 39 „Metoda analizy piśmiennictwa dająca możliwość wykorzystania źródeł doktrynalnych... została zastosowana głównie w badaniach o charakterze dogmatycznym.” – pojawiło się więcej, niż to jest konieczne, znaków interpunkcyjnych.

s. 40 „Z etymologicznego punktu widzenia z francuskiego ankieta – *enquete*, oznacza badanie pytaniami, zaś łacińskie – *questio* – to pytanie.” – wydaje mi się, że w zdaniu tym brakuje jakiegoś wyrazu.

s. 46 „ czasu oraz miejsca powstawania wypadków drogowych” – mam wątpliwość co do użytego przez Autorkę słowa „powstawanie” w kontekście „wypadku. Właściwsze wydaje się użycie wyrazu „zaistnienia” lub „spowodowania”.

2. W rozdziale II podjęto próbę przedstawienia niepełnosprawności oraz jej definicji w standardach międzynarodowych i regionalnych. Autorka zaznacza w swojej wypowiedzi z jednej strony konieczność zdefiniowania „niepełnosprawności”, a z drugiej wykazuje wielość definicji funkcjonujących na gruncie prawa międzynarodowego, co

w znacznym stopniu utrudnia klasyfikację przedmiotu jakichkolwiek badań tej grupy osób. Rozdział ten, jak i kolejne stanowią wyraz niezwyklej staranności zarówno w zbieraniu materiału badawczego, a także jego analizie. Autorka w pierwszym paragrafie Rozdziału scharakteryzowała przedmiotowe zagadnienie na gruncie standardów uniwersalnych. W tej części pracy opisano regulacje Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz jej wyspecjalizowanych agencji, czyli Międzynarodowej Organizacji Pracy oraz Światowej Organizacji Zdrowia. Punktem wyjścia dla dociekliwych badań było wskazanie podmiotów, które podczas swojej działalności poruszyły problemy niepełnosprawności. W drugim zaś paragrafie tego Rozdziału scharakteryzowano regulacje wynikające ze standardów o charakterze regionalnym.

Niewielkie uchybienia formalne nie burzą logiczności wątku. Zdarza się Autorce przeciągnąć myśl w jednym zdaniu, gdy łatwiejszym dla odbiorcy byłby podział na dwa np.: s.52 „Przedstawiona poniżej analiza aktów prawnych o zasięgu międzynarodowym zawiera opis umów międzynarodowych, będących obok zwyczaju i ogólnych zasad prawa – źródłem tego prawa (ang. *hard law*¹²), w zależności od swojej nazwy zostaną opisane m.in. traktaty, konwencje, umowy. Większość z tych aktów ma wpływ na prawo polskie, bowiem zgodnie z art. 9 Konstytucji Rzeczypospolita Polska zobowiązana jest do przestrzegania wiążącego ją prawa międzynarodowego”. Niekiedy pojawiają się braki interpunkcyjne np. na s. 56.

s. 57 „Jednakże na tle innych definicji, jakie zostaną przedstawione poniżej jest ona w miarę kompletna i zawiera wiele istotnych elementów”. Korzystniejsze, jak mi się wydaje, byłoby pozbycie się wyrazów: „w miarę”

s. 59” Przyczyną uchwalenia owej Konwencji była potrzeba kodyfikacji praw przysługujących osobom z dysfunkcjami i nadanie im charakteru prawnie wiążącego, albowiem do tej pory – jak starano wykazać się powyżej – wiele zagadnień było rozproszonych w różnego rodzaju aktach prawnych, dokumentach, deklaracjach o rozmaitej randze, znaczeniu czy zasięgu” – niepotrzebny jest w tym zdaniu zaimek zwrotny „się”.

s. 62 „Biorąc pod uwagę, iż Konwencja ta była długo oczekiwana przez społeczność międzynarodową, można by oczekiwać od zawartej w niej definicji „osoby niepełnosprawnej” większej precyzji i klarowności przedkładanej treści.” – drugi w kolejności wyraz „oczekiwać” lepiej było zastąpić np. „spodziewać się”.

s. 68 „Warto również zauważyć, że państwa należące do Rady Europy powinny przestrzegać zobowiązań, jakie przyjęły na siebie zgodnie ze Statutem Rady Europy

przyjętym w Londynie w dniu 5 maja 1949 r” - drugi w kolejności wyraz „przyjęły” można byłoby zastąpić np. „zaakceptowały”.

Z podobnymi powtórzeniami mamy do czynienia na s. 91 (dotyczącej - dotyczącego) czy s. 198 – w kolejno następujących po sobie zdaniach pojawia się wyraz „skazał” . s. 65 „Z punktu widzenia niniejszego opracowania ważna jest definicja osoby niepełnosprawnej, którą tenże kodeks posiada” - korzystniejsze byłoby użycie wyrazu „zawiera”.

s. 74 „Dotyczą one m.in. takich spraw, jak: dążenie do pełnego obywatelstwa osób niepełnosprawnych poprzez nowe technologie sprzyjające włączeniu społecznemu; wprowadzanie zasad uniwersalnego projektowania do programów w nauczaniu wszystkich zawodów związanych z tworzeniem środowiska budowlanego; osiągnięcie pełnej integracji przez zastosowanie zasad projektowania uniwersalnego; uczestnictwo osób niepełnosprawnych w życiu politycznym i publicznym; ochrona praw człowieka oraz godności osób z zaburzeniami psychicznymi; zapewnienie pełnego, równego i efektywnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w życiu kulturalnym, sportowym, turystyce; zapewnienie pełnego uczestnictwa dzieciom i młodzieży niepełnosprawnej w społeczeństwie; zapewnienie i promowanie praw kobiet i dziewczynek niepełnosprawnych; zapewnianie prawa do edukacji dzieciom chorym i niepełnosprawnym.” – wydaje mi się, iż Autorce chodziło o programy nauczania albo w nauczaniu.

s.74 „Unia Europejska podobnie, jak poszczególne kraje członkowskie UE, tak i ona sama, kreując politykę dotyczącą niepełnosprawności, inspirowana jest działaniami opisanymi powyżej organizacji międzynarodowych, czyli Organizacji Narodów Zjednoczonych i Rady Europy.” – korzystniej byłoby usunąć wyrazy „tak i ona sama”.

s. 75 - dyrektywy – skierowane do państw członkowskich i wymagają implementacji do prawa wewnętrznego, co do określonego celu- korzystniej byłoby użyć wyrazu „wymagające”

s. 78 „Wziąwszy ten stan faktyczny pod uwagę podkreślono, że osoby niepełnosprawne powinny mieć możliwość w drodze środka, jakim jest karta parkingowa, parkować tak blisko miejsca przeznaczenia, jak to jest możliwe, nie tylko na terenie państwa, w którym żyją, ale na terenie całej Unii Europejskiej.” Wydaje mi się, że lepszym rozwiązaniem będzie użycie zamiast „w drodze” np. „w postaci”, „w formie”.

s. 87 „Ponadto uwzględniając podkreślaną tak w Unii Europejskiej integrację społeczną, zainteresowane osoby powinny otrzymać ową pomoc bez dodatkowych opłat”. – zbędne jest użycie w tym zdaniu wyrazu „tak”.

3. Rozdział III poświęcono opisowi niepełnosprawności i jej definicjom wypracowanym na gruncie rodzimego prawa krajowego. Autorka podkreśla, iż w aktach prawa krajowego, które dogłębnie zdiagnozowała, czego wyrazem jest treść Rozdziału, pojawiają się: niepełnosprawność, osoba niepełnosprawna, jak też tych o charakterze przestarzałym czy o oddźwięku pejoratywnym: upośledzenie, niedorozwój, inwalidztwo, inwalida, nieporadność, niezdolność do podjęcia samodzielnej decyzji, niepełnosprawność intelektualna, całkowita niezdolność do pracy, całkowita niezdolność do samodzielnej egzystencji, przewlekle chorzy. Autorka poddawała analizie te akty prawne, które regulują sytuację osób z dysfunkcjami albo też zawierają definicję osoby niepełnosprawnej. Rozdział ten ma charakter odtwórczy, Autorka posiłkuje się regulacjami, które zawierały powyżej wskazane definicje, uzupełniła tekst tabelą dotyczącą równowagi orzeczeń wydawanych na podstawie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz 4 rysunkami. Niewątpliwym wysiłkiem, jaki włożyła Doktorantka w diagnozę obowiązującego stanu prawnego, podsumowany jest niestety tylko kilkoma zdaniami. Pozostawia to pewien niedosyt. Po tak sumiennym podejściu do przedmiotu badań oczekiwać należało szerzej ujętych przemyśleń Autorki dotyczącej definicji być może zaproponowanie w oparciu o tak rozległy materiał własnej.

W Rozdziale tym pojawiły się nieliczne uchybienia techniczne:

s. 112 „Kolejnym aktem poprzedzający obecny system orzekania o niepełnosprawności była ustawa o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin z 1968 r.” – wyraz „poprzedzający” powinien być zastąpiony „poprzedzającym”.

s. 120 „Zabieg ten należy ocenić pozytywnie z uwagi na fakt, iż prawodawca nie podjął się on tutaj tworzenia kolejnej definicji niepełnosprawności, a odwołał się do tych – już istniejących” – zbędny jest wyraz „on”.

s. 113 Pod rysunkiem nr 1 pojawiło się źródło o nazwie „ Internet”.

4. Nie ulega wątpliwości, że analiza stanu prawnego dotyczącego przedmiotu badań wskazanego w tytule dysertacji nie byłaby pełna, gdyby Autorka nie odniosła się do przepisów *Ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym wobec*

osób niepełnosprawnych. Problematykę tę Doktorantka przedstawiła w **Rozdziale IV** ogólne zasady bezpieczeństwa pieszych w ruchu drogowym oraz unormowania dotyczące osób niepełnosprawnych w ruchu drogowym. Przejęcie od ogólnych regulacji dotyczących wszystkich uczestników ruchu drogowego do m.in. takich przepisów, które zobowiązują osoby niewidome do noszenia białej laski podczas, samodzielnego poruszania się po drodze, która wpływa na bezpieczeństwo osób niewidomych i słabowidzących uczestniczących w ruchu drogowym pozwoliło na wszechstronne uchwycenie problemu będącego przedmiotem rozprawy. Można się zastanawiać czy takie ujęcie zagadnienia nie jest zbyt obszerne. Przy przekazywaniu do opublikowania pracy sugerowałabym Autorce jedynie zasygnalizowanie kwestii ogólnych a skupienie się na tych przepisach, które dotyczą niepełnosprawnych. Interesujące jest stwierdzenie Autorki (s. 152), że „Nie jest tu stawiana teza, że wobec niepełnosprawnych uczestników ruchu drogowego pozostali powinni zachowywać zawsze ograniczone zaufanie. Niemniej jednak, bazując na doświadczeniu życiowym należy ocenić sytuację, czy taki uczestnik jest w stanie dostosować się do obowiązujących zasad bezpieczeństwa ruchu.” W praktyce realizacja takiego wniosku wydaje się to dość trudna, gdyż nie zawsze oznaki zewnętrzne takie jak biała laska, ciemne okulary wskazują na dysfunkcję wzrokową uczestników ruchu drogowego.

Uchybienia, które wskazuję poniżej nie wpływają na ogólną, pozytywną ocenę Rozdziału.

s. 149 „Sygnalizowanie innych o zagrożeniu powinno odbywać się w sposób dopuszczalny i przewidziany przez ustawę, np. na autostradzie przez włączenie świateł awaryjnych pojazdu, umieszczenie ostrzegawczego trójkąta odblaskowego w odległości 100 m za pojazdem (art. 50 ust. 2 pkt 1 lit a, b p.r.d.)” - oczywista pomyłka literowa wymaga zmiany z „innych” na „innym”.

s. 151 „Zgodnie z jej założeniem uczestnicy ruchu i inne osoby znajdującą się na drodze mają prawo liczyć, że pozostali uczestnicy tego ruchu przestrzegają przepisów ruchu drogowego, chyba że okoliczności wskazują na możliwość odmiennego ich zachowania.” – zamiast „znajdująca” powinno być „znajdujące” i lepiej brzmi w mojej ocenie „przepisy” niż „przepisów”.

s. 165 Osoby niepełnosprawne, tak jak pozostali piesi zobowiązane są do korzystania z chodnika lub drogi dla pieszych, a w razie ich braku – z pobocza” – brakuje interpunkcji.

s. 175 Pod zdjęciem nr 1 brakuje przy opisie źródła daty dostępu do strony internetowej.

5. Jak już wielokrotnie podkreślałam w recenzji Autorka do zagadnienia wskazanego w tytule rozprawy podeszła niezwykle skrupulatnie. Dlatego każdy z elementów tytułu poddany został analizie tak empirycznej, jak i teoretycznej. W **Rozdziale V** przedstawiono proces kształtowania się regulacji prawnych, których ostatecznym wynikiem jest przepis art. 177 k.k. Na szczególną uwagę zasługują ukazane przez Autorkę wpływy społeczne, ekonomiczne jakie zaznaczyły się na obowiązujących regulacjach, dotyczących wypadku w komunikacji i to nie tylko tych, które były lub są zawarte w kodeksie karnym. (s. 182) ale także w przepisach takich aktów jak np. ustawa z dnia 10 grudnia 1959 r. o zwalczaniu alkoholizmu itp. Paragraf pierwszy Rozdziału poświęcono scharakteryzowaniu przestępstwa spowodowania niebezpieczeństwa katastrofy w komunikacji lądowej, wodnej lub powietrznej na tle Kodeksu karnego z dnia 11 lipca 1932 r., zaś paragraf drugi wypadkowi w komunikacji na tle Kodeksu karnego z dnia 19 kwietnia 1969 r. Autorka przytacza tu pełny obraz zmian w stanowiskach dotyczących omawianego zagadnienia sędziów, prokuratorów, organów bezpośredniego ścigania, a które wynikały m.in. z zapotrzebowania społecznego przeciwdziałania zagrożeniom o statusie obecnego wypadku w komunikacji. Zagadnienie wskazane w tytule ukazane zostało w sposób w pełni zasługujący na akceptację, aczkolwiek mamy do czynienia z pewnymi mankamentami natury technicznej.

s. 184 „Jeżeli zatem następstwem działania lub zaniechania sprawcy była katastrofa i jako jej wynik – śmierć lub uszkodzenie ciała człowieka, zachodził zbieg przepisu art. 215 k.k. z 1932 r. z odpowiednim przepisem Rozdziału XXXV Kodeksu karnego o przestępstwach przeciwko życiu i mieniu, powodujący zastosowanie art. 36 k.k.” – W dysertacji niestety brakuje wykazu skrótów, dlatego koniecznością jest dokładny opis roczny aktu prawnego, gdyż takie ujęcie, jak wskazane powyżej może być mylące dla czytelnika. Z podobną sytuacją spotykamy się na s. 199.

s. 185 „Ostatecznie ustalono zasadę wskazującą, iż niebezpieczeństwo katastrofy nie może być abstrakcyjne i teoretyczne, a wręcz przeciwnie musi być obiektywnie oraz konkretne”. – konieczna jest zmiana literowa.

s. 187 Nie jest dla mnie zrozumiały kontekst pomiędzy zamiarem ewentualnym a stwierdzeniem „Działo się to np. wówczas, gdy sprawca posiadał umiejętności prowadzenia samochodu, czy kiedy kierował traktorem nieposiadającym sprawnych ha-

mulców, wyposażonym w dwie przyczepy naładowane drzewem i jadącym po oblodzonej drodze” . Jak też wskazana na s. 194 ochrona w komunikacji : „Nawiązując jednak do przedmiotowego zagadnienia, to przedmiotem ochrony w komunikacji było bezpieczeństwo zarówno o charakterze ogólnym – ochrona całej społeczności, jak i indywidualnym – ochrona poszczególnych jednostek”

Autorka ma tendencje do stosowania albo pełnych wyrazów na oznaczenie ustawy albo skrótów np. s. 173, 187, 199 , 231.

s. 191 pojawiła się nieścisłość literowa : jest : narażenie życie, a powinno być narażenie życia, podobnie s. 206 jest : o całkowicie utracie, a powinno być: o całkowitej utracie.

s. 208 i n. „I. Andrejew¹⁵¹ uważał, że pojazd mechaniczny winien obejmować terminy” – wyraz terminy wydaje mi się być użyty niefortunnie.

6.Rozdział VI stanowi logiczną kontynuację analizy prawnej przepisów penalizujących zachowanie opisane w art. 177 k.k. Autorka dokonała szczegółowego opisu ustawowych znamion przestępstwa wypadku w komunikacji na tle obecnie obowiązującego prawa, czyli w ujęciu Kodeksu karnego z dnia 6 czerwca 1997 r. W oparciu o dostępną literaturę, akty prawne, bogate orzecznictwo ukazała: podmiot przestępstwa wypadku w ruchu drogowym, przedmiot ochrony (zamachu), stronę podmiotową przestępstwa, stronę przedmiotową przestępstwa, a także tryb ścigania i zagrożenie środkami reakcji karnej oraz sytuacje nadzwyczajnego obostrzenia kary.

Przeprowadza w Rozdziale tym, w oparciu o stanowiska przedstawicieli doktryny, interesujący wywód, dotyczący umieszczenia przestępstwa wypadku w komunikacji w rozdziale XXI k.k. Brakuje jednakże własnego odniesienia się Autorki do problemu. Również przeprowadzona analiza poglądów odnośnie sprawstwa pośredniego w nawiązaniu do omawianego przestępstwa (s. 231) zasługuje na zaakcentowanie. Autorka bowiem przedstawiając ustawowe znamiona przestępstwa wypadku w komunikacji nie pominęła żadnego aspektu. Wyrazem tego jest przeprowadzona diagnoza odpowiedzialności kursanta /egzaminowanego oraz instruktora/egzaminatora za przestępstwo wypadku w komunikacji (s. 239).

Z podobną dociekliwością podchodzi Autorka do strony podmiotowej opisywanego przestępstwa korzystając w tym zakresie z bogatego orzecznictwa w zakresie czynu opisanego w art. 145 k.k. z 1969 r. jak i przestępstwa z art. 177 k.k.

Na nieliczne uchybienia wskazuję poniżej.

s. 224 pojawiła się nieścisłość literowa : jest: powstały – powinno być: powstałe; jest: bazują - powinno być : bazujące podobnie s. 253 jest : odbiegających - powinno być : odbiegający s. 261 jest : nie dotyczy ściganie – powinno być : nie dotyczy to ścigania s. 265 jest : zaś za – powinno być : zaś s. 266 jest : to bycie – powinno być : to znajdowanie się.

7. Rozdział VII poświęcono etiologii, zmierzającej do wykrycia czynników powodujących wypadki w komunikacji. Jest to pierwszy z rozdziałów części kryminologicznej pracy. Jak wskazała Autorka (s. 272) przedmiotem dywagacji były determinanty ludzkie i techniczne. Przyjęty dyktat czasowy danych statystycznych, które wykorzystane zostały dla ukazania wspomnianych czynników nie był przypadkowy, ale jak każdy element pracy wnikliwie przemyślany. Opisano graficznie (22 tabele i 15 wykresów) i tekstowo: ogólne przyczyny wypadków drogowych oraz przyczyny wypadków drogowych z udziałem niepełnosprawnych. Brany pod uwagę był każdy z możliwych aspektów, który współdecydował o popełnieniu wypadku w komunikacji ze szczególnym uwzględnieniem udziału w nim osób niepełnosprawnych tak kierujących pojazdami, jak i pieszych. Zaznaczono także problem ofiar opisywanego zdarzenia. Konkluzja, którą Autorka przytacza (s. 339) to „ogólne przyczyny wypadków drogowych oraz te z udziałem osób niepełnosprawnych, można wykazać, że są one bardzo podobne. W przypadku kierowców jest to nadmierna prędkość oraz nieudzielenie pierwszeństwa przejazdu, zaś piesi najczęściej nieostrożnie wchodzą na jezdnię i przekraczają ją w miejscach niedozwolonych.” Postuluje, aby w danych statystycznych uwzględnić udział osób niepełnosprawnych.

8. Rozdziały VIII i IX ukazują wyniki przeprowadzonych badań. Badania empiryczne, oparte o koncepcję wskazaną w Rozdziale I, przeprowadzone zostały w sposób właściwy. Podejście Doktorantki do tej kwestii zasługuje na wysoką ocenę – mieści się ono w koniecznym spektrum czynności organizacyjno – technicznych niezbędnych dla powodzenia przedsięwzięcia badawczego mającego na celu „poznanie zjawiska wypadków drogowych z udziałem osób niepełnosprawnych, w tym niewidomych i słabowidzących”, które można uznać za badania wyczerpujące.

Rozdział VIII pt. *Osoby niewidome i słabowidzące jako uczestnicy ruchu drogowego w świetle wyników badań empirycznych przeprowadzonych wśród tej kategorii badanych* ma charakter, jak sugerowano powyżej, empiryczny. W jego treści Autorka odnosi się do charakterystyki badanej populacji, wypadków w komunikacji z udziałem

osób niewidomych i słabowidzących w świetle wyników badań ankietowych, charakterystyki sprawców i okoliczności wypadku w komunikacji, problemu przyczynienia się osób niewidomych i słabowidzących do wypadku w komunikacji oraz następstwach wypadku z udziałem osób niewidomych i słabowidzących. Autorka podkreśla trudności napotymane przez osoby niewidome i słabowidzące w ruchu drogowym. Rozdział IX zaś zatytułowany : *Osoby niewidome i słabowidzące jako uczestnicy ruchu drogowego w świetle wyników badań empirycznych przeprowadzonych wśród funkcjonariuszy Policji jednostek ruchu drogowego* jest poświęcony wypadkom w komunikacji z udziałem niepełnosprawnych wzrokowo, ale z perspektywy funkcjonariuszy Policji. Dzięki zgromadzonym danym statystycznym opisano okoliczności, w tym sprawców i przyczyny oraz następstwa tego rodzaju zdarzeń.

Rozdziały te stanowią aposterioryczne dopełnienie treści poprzedzających je rozdziałów.

Bezsprzecznie najważniejszym walorem badań jest ich wieloaspektowość i szeroki zakres podmiotowy. Zgodnie ze wskazaniem treści przyjęto liczebność próby badawczej na poziomie 1 000 osób. Łącznie kwestionariusz ankiety skierowano do 584 kobiet i 416 mężczyzn.(s. 342) Dalsze wyodrębnianie grupy respondentów oparto się 2/3 zakładanej wielkości próby czyli 622 osób. Dane te odnoszą się do osób niewidomych i słabowidzących jako uczestników ruchu drogowego. W opisie badań, w Rozdziale VIII, wykorzystano– 5 diagramów, 14 tabel, 3 zdjęcia. Uchybieniem technicznym jest brak w opisie zdjęcia nr 1 i nr 3 daty dostępu oraz s. 390 niepotrzebny w zdaniu 3 od końca strony wyraz „to”.

Natomiast treść Rozdziału IX ukazuje wyniki badań ankietowych (15 pytań) skierowanych do 1842 funkcjonariuszy Policji, którzy pełnią służbę w pionach ruchu drogowego. W sumie 5 tabel, 5 diagramów, 1 wykres stanowią uzupełnienie tekstu . Zarówno zanalizowane dane, jak i jakość przeprowadzonych badań, charakteryzująca się dogłębnością, wnikliwością, rzetelnością pomimo niewielu uchybień technicznych stanowi niewątpliwą wartość dodaną dla wiedzy o udziale osób niepełnosprawnych w wypadkach w komunikacji. Sposób opracowania rezultatów badań należy ocenić jako poprawny. Na uwagę zasługuje ujęcie wyników badań empirycznych. Mając bowiem do czynienia z tak bogatym materiałem badawczym Doktorantka w sposób umiejętny potrafiła go, po dokonaniu analizy zilustrować, stosując czytelne i przejrzyste sposoby prezentowania ich wyników. Stanowiły je tabele , diagramy, wykresy, zdjęcia oraz syntetyczne opisy wybranych problemów. Z uznaniem

trzeba podkreślić, że Doktorantka potrafiła znaleźć oraz wyodrębnić z badanego materiału mnóstwo informacji, różnych aspektów dotyczących omawianego zjawiska.

Należy podkreślić, że wartość przeprowadzonych badań jest ogromna, a praca włożona w ich przeprowadzenie zasługuje na uznanie. Niewątpliwie uzyskany, użyteczny wynik działania badawczego, powinien być rozpatrywany w kontekście potencjalnej implementacji do bieżącej doktryny kształcenia policyjnego, tym bardziej, że aby podołać współczesnym wyzwaniom na polu działań dla bezpieczeństwa, policjanci nieustannie doskonalą swoje umiejętności uczestnicząc w procesie szkolenia i doskonalenia zawodowego.

Dlatego też postuluję, po raz kolejny w recenzji o opublikowanie dysertacji.

9. Pełny obraz badanego zjawiska dostrzegamy po przeczytaniu ostatniego rozdziału pracy, w którym Autorka opisuje zapobieganie wypadkom drogowym z udziałem osób niepełnosprawnych ze szczególnym uwzględnieniem osób niewidomych i słabowidzących w Polsce. Rozdział ten podzielono na dwie części poświęcone: działalności organizacji rządowych i pozarządowych na rzecz efektywnego zapobiegania wypadkom w komunikacji oraz propozycje zmian w Prawie o ruchu drogowym dotyczące osób niewidomych i słabowidzących, co zasługuje na szczególne podkreślenie. Autorka ukazała problematykę w sposób nie tylko opisowy, ale i graficzny.

III Wnioski z badań, wnioski końcowe i postulaty podsumowują dogmatyczną oraz aposterioryczną treść rozprawy. Liczne i precyzyjne uwagi podsumowujące grupują się w stwierdzeniu : „Przeprowadzone w ramach dysertacji badania wykazały potrzebę monitorowania wypadków drogowych z udziałem osób niepełnosprawnych, w tym niewidomych i słabowidzących, ponieważ do momentu rozpoczęcia prac nad dysertacją owo zjawisko nie było badane.”

Konkluzje :

Niezależnie od zgłoszonych wcześniej uwag – wywody prowadzone w pracy są klarowne , a konkluzje zawarte we wnioskach i zakończeniu rozprawy dobrze osadzone w jego treści, nowatorskie – stanowiące oryginalne rozwiązanie problemu.

Język pracy jest jasny, wyjątkowo komunikatywny, co sprawia, że uzyskana w ten sposób płynność wywodów zachęca do lektury kolejnych jej stron, również tych, które zawierają dane uzyskane w wyniku analizy empirycznej danych zakwalifikowanych do badań czy też uwag respondentów badanych kwestionariuszem badań sondażowych. Występowały tylko nieliczne błędy językowe, gramatyczne czy też tzw. literówki. Przypisy i odnośniki wykonane zostały z reguły prawidłowo. Należy zatem uznać, że Doktorantka opanowała technikę wykonania opracowania naukowego.

W rozprawie Doktorantka odpowiedziała na sformułowane wcześniej pytania (hipotezy badawcze) stanowiące integralną całość ze wskazanymi w rozprawie problemami badawczymi.

Doktorantka wykorzystwała umiejętnie liczne opracowania zwarte, także przywołane orzecznictwo można scharakteryzować jako adekwatnie dobrane do omawianej problematyki.

Doktorantka swobodnie korzysta z literatury przedmiotu, bezpośrednio i pośrednio związanej z tematem rozprawy.

Wypada jednak wyraźnie podkreślić, że podniesione pewne wątpliwości nie mogą być postrzegane jako umniejszające ogólnie wysoką ocenę rozprawy, które stanowi poważne osiągnięcie badawcze, świadczące o dojrzałości i samodzielności naukowej mgr Emilii Jurgielewicz - Delegacz w zakresie badań dogmatycznych i – przede wszystkim – empirycznych.

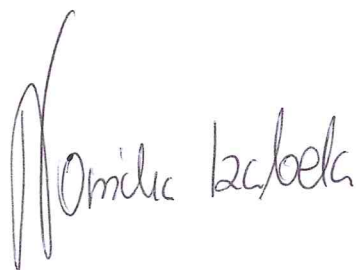
Szeroki zakres badań, ich drobiazgowość, duży walor poznawczy, ustalone wnioski pozwalają na zadanie następujących pytań:

1. Jak kształtuje się odpowiedzialność karna niepełnosprawnych kursantów/instruktorów szkoleń jazdy pojazdami mechanicznymi za przestępstwo wypadku w komunikacji (art. 177 k.k.) ?
2. Jak przepisy ustaw karnych regulują zawinienie wymagane dla odpowiedzialności sprawcy za czyny określone w art. 177 k.k. i 86 k.k. ?
3. Czy według Doktorantki fakt niewielkiego udziału osób niepełnosprawnych w wypadkach w komunikacji wynika z odpowiednich dla zapewnienia ich bezpieczeństwa na drogach przepisach prawa krajowego czy też z faktu nieuczestniczenia tej kategorii osób w życiu społecznym?

Reasumując, w związku z powyższą oceną wyrażam przekonanie, że recenzowana rozprawa doktorska mgr Emilii Jurgielewicz- Delegacz w pełni odpowiada wymagom stawianym rozprawom doktorskim w świetle ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z dnia 16 kwietnia 2003 r.)

Wnioskuje zatem o przyjęcie rozprawy mgr Emilii Jurgielewicz - Delegacz oraz o dopuszczenie Doktorantki do dalszych stadiów postępowania w przewodzie doktorskim.

Szczytno, 20. 12. 2014 r.

Kamila Kozłowska